

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان مبتنی بر دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) [◇]

حسین دهقانی‌پوده¹
امین پاشایی هولاسو²

چکیده

هدف: اقتصاد مقاومتی، اقتصادی دانش‌بنیان، بهره‌ور، موکد، باعث ارزش افزوده بالا و کاهش خطرپذیری‌های اقتصادی در جهان پرتلاطم امروز خواهد بود و به مجموعه رفتارهای اقتصادی دلالت می‌کند که منجر به تقویت زیرساخت‌های حکومت اسلامی می‌شود؛ به گونه‌ای که باید از همه ظرفیتهای بالقوه و بالفعل برای ارتقای رفاه عادلانه در جامعه استفاده شود. لازمه تحقق چنین اقتصادی و بخش جدایی‌ناپذیر آن، فرهنگ است. تحقیق حاضر با اذعان به این موضوع، با هدف طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان مبتنی بر دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای به رشته تحریر درآمده است. **روش:** این پژوهش با روش توصیفی - پیمایشی انجام شد. جامعه آماری آن به صورت هدفمند انتخاب شد و بر اساس جدول مورگان، تعداد 140 نفر از آنان برای نمونه آماری برگزیده شدند. برای بررسی فرضیه‌ها از پرسشنامه محقق‌ساخته شامل 36 سؤال استفاده شد که پایایی آن توسط آزمون آلفای کرونباخ در نرم‌افزار اس.پی.اس.اس، 0/984 محاسبه شد. از آنجا که داده‌ها نرمال بودند، برای تجزیه و تحلیل آنها از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد. **یافته‌ها:** بین فرهنگ سازمانی و اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. **نتیجه‌گیری:** فرهنگ سازمانی 96 درصد بر تحقق اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: فرهنگ سازمانی، اقتصاد دانش‌بنیان، اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، مدل‌یابی معادلات ساختاری.

◇ دریافت مقاله: 96/06/12؛ تصویب نهایی: 96/12/05.

1. دکتری مدیریت دولتی و دانشیار دانشگاه صنعتی مالک اشتر.

2. دانشجوی دکتری رشته مدیریت صنعتی دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب (نویسنده مسئول) / نشانی: تهران، خیابان شریعتی، روبروی شهرداری منطقه 3، دانشکده مدیریت / نمابر: 22863593 / Email: pashaeiamin@yahoo.com

الف) مقدمه

«اقتصاد مقاومتی یک شعار نیست، بلکه واقعیتی است که باید محقق شود. کشور دارد پیشرفت می‌کند، ما افتخارهای بسیار بلند و نویدبخشی را در مقابل خودمان مشاهده می‌کنیم. بدیهی است که حرکت به سمت این افتخارها، معارضه‌ها و معارضه‌هایی دارد؛ بعضی از این معارضه‌ها، انگیزه اقتصادی دارد، انگیزه‌های سیاسی دارد، بعضی منطقه‌ای است، بعضی بین‌المللی است. این معارضه‌ها در مواردی هم منتهی می‌شود به همین فشارهای گوناگونی که مشاهده می‌کنید. فشارهای سیاسی، تحریم، غیرتحریم، فشارهای تبلیغاتی است. لکن در میان این مشکلات در وسط این خارها، گامهای استوار و همت‌ها و تصمیم‌هایی وجود دارد که بناست از این خارها عبور کند و خودش را به آن نقطه مورد نظر برساند؛ وضع کشور الان این‌جوری است.» (مقام معظم رهبری، 1391/05/08)

امروزه بر نقش دولت در توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه اذعان می‌شود. این توجه به‌ویژه با در نظر گرفتن نقش کلیدی دولت در کشورهای جنوب شرق آسیا، بارز می‌شود (حاجی‌بوسفی، 1389: 98). از منظر دیگر، برای جمهوری اسلامی ایران که از شکل‌گیری تا به امروز همواره با تحریم‌ها و مشکلات اقتصادی مواجه بوده (ردادی و همکاران، 1395) و این تهدیدهای بالفعل اقتصادی، وضعیت معیشتی مردم را با چالش‌های مختلفی روبه‌رو کرده و نظام نیز مصمم است اقتصاد تک‌محصولی و مبتنی بر درآمد نفت را متحول کند و به سمت عدم وابستگی به نفت حرکت کند، موضوع اقتصاد مقاومتی یک راهکار و نقشه راه سازنده است (حسین‌پور و همکاران، 1395) و مقام معظم رهبری معتقد است یکی از راههای عبور از مقاطع حساس و سرنوشت‌ساز کنونی، جدی گرفتن اقتصاد مقاومتی است. بنابر این، اقتصاد مقاومتی، مجموعه رفتارهای اقتصادی است که منجر به تقویت زیرساختهای حکومت اسلامی می‌شود؛ به گونه‌ای که باید از همه ظرفیتهای بالقوه و بالفعل برای ارتقای رفاه عادلانه در جامعه استفاده شود.

با این توضیحات، اقتصاد مقاومتی رفتاری برگرفته از مبانی دین مبین اسلام (فرتوک‌زاده و وزیری، 1393: 21) و تمثیلی برای پیشرفت جامعه اسلامی است که در آن، علاوه بر تعامل پویا با دنیای خارج و استفاده از امکانات تجارت آزاد، امنیت اقتصادی کشور حفظ شده و نوسانات محیط بین‌المللی اقتصادی و تهدیدهای آن، کمترین تأثیر سوء را در روند بلندمدت متغیرهای کلان اقتصاد داشته باشد. چنین اقتصادی مسلماً باید از تمامی توانمندی‌های خود برای استفاده حداکثری از ظرفیتهای استفاده کند. لازمه تحقق چنین اقتصادی، فرهنگ است که بخش جدایی‌ناپذیر آن نیز می‌باشد. (حسینی و همکاران، 1393: 122)

فرهنگ، از دهه 1980 وارد ادبیات مدیریت و رفتار سازمانی شده (نکوی مقدم و همکاران، 1394: 2)، از مباحث اصلی و کانونی مدیریت و عامل پایه‌ای تأثیرگذار بر اکثر متغیرهاست؛ تا آنجا که بسیاری، موفقیت یا شکست سازمان را نتیجه فرهنگ حاکم بر آن سازمان می‌دانند. از این رو، شناخت فرهنگ سازمانی و نقشی

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 227

که می‌تواند در اقتصاد مقاومتی داشته باشد، ضروری و حیاتی است؛ زیرا اگر فرهنگ حاکم، فرهنگ مبارز و مقاوم باشد، اقتصاد شکل گرفته در بستر آن فرهنگ نیز مقاوم خواهد بود و با کمک فرهنگ، هنجارهای رفتاری در مردم، در قالب ارزشهای متناسب با شرایط و متغیرهای اقتصادی ایجاد شده و این فرهنگ مقاومتی شکل گرفته، باعث سازگاری مردم با شرایط محیط داخلی (تورم، گرانی، عدم ثبات اقتصادی و...) و خارجی (تحریمها، پایین بودن قیمت نفت و...) می‌شود. سازگاری مناسب میان این عوامل نیز منجر به تقویت عملکرد جمهوری اسلامی ایران در حوزه اقتصادی خواهد شد. با اذعان به این موضوع، تحقیق حاضر در صدد طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی و تحقق اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان مبتنی بر دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای است و سعی در بررسی این فرضیه دارد که بین فرهنگ سازمانی و تحقق اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد.

ب) ادبیات و مبانی نظری تحقیق

1. اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی¹ نظام اقتصادی است که رابطه نزدیکی با انسجام ملی دارد و هماهنگ با سیاستهای کلان سیاسی - امنیتی نظام اسلامی و مقاومت در برابر اقدامهای تخریبی مستکبران است تا بتواند در برابر ضربات اقتصادی تحریمها و توطئه‌های گوناگون اقتصادی نظام استکبار مقاومت کرده و به توسعه و پیشرفت خود ادامه دهد و روند رو به رشد همه‌جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه‌ای و جهانی حفظ کند (اخوان و همکاران، 1395). این مفهوم، برای اولین بار سال 1389 توسط امام خامنه‌ای در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور مطرح و پس از آن نیز در سخنرانی‌های متعدد، بر آن تأکید شد. اقتصاد مقاومتی، اقتصادی را ترسیم می‌کند که توانایی مقابله با شوکهای وارد شده بر اقتصاد را دارد. چنین اقتصادی باید قابلیت انعطاف در شرایط مختلف و توانایی عبور از بحران را داشته باشد. برای دستیابی به چنین اقتصادی لازم است نگاه بلندمدت به سیاستهای اقتصادی وجود داشته باشد و زیرساختهای اقتصاد به گونه‌ای طراحی شود تا در چارچوب کلی اقتصاد، در برابر انواع ناملازمات تقویت شود (دقان‌پور و همکاران، 1394). همچنین باید با توجه به شرایط جاری اقتصاد کشور و تحریمهای بین‌المللی تحمیل شده، سیاستهای خاص و گاهی متفاوت از شرایط عادی اتخاذ شود. در این صورت، اقتصاد مقاومتی در بازه زمانی کوتاه‌مدت نیز قابل تعریف است که به منظور عبور از شرایط بحران کوتاه‌مدت طراحی شده است. (مقام معظم رهبری، 1392/01/01)

بر این اساس، اقتصاد مقاومتی را این گونه تعریف می‌کنند: «گفتمان و الگوی اقتصادی است که ضمن مقاومت‌سازی و تقویت اقتصاد ملی در برابر تهدیدها، توان تحریم‌شکنی با رویکرد عقب‌راندن نظام سلطه را داشته باشد و در عین حال، پیش‌رو، فرصت‌ساز، موگلد، درون‌زا و برون‌گرا باشد». (قوامی، 1393: 15)

بنابر این، اقتصاد مقاومتی؛ یعنی اقتصادی که مقاوم است؛ با تحریکات جهانی، با تکانه‌های جهانی، با سیاست‌های آمریکا و غیر آمریکا زیر و رو نمی‌شود؛ اقتصادی است متکی به مردم. اقتصاد مقاومتی؛ یعنی اقتصادی که با توجه به همه قوت‌ها و ضعف‌های داخلی و خارجی و تهدیدها و فرصت‌های بیرونی، سناریوسازی می‌کند و برای هر شرایطی برنامه دارد. اقتصاد مقاومتی عبارت است از اقتصادی راهبردی که محیط‌سنج است و درون و برون را به خوبی می‌بیند و برای شرایطی که هر لحظه ممکن است تغییر کند، واکنش مناسبی دارد (حسین‌زاده بحرینی، 1392: 146). در این رویکرد، کسب ثروت و درآمد ملی از مسیرهایی دنبال می‌شود که قدرت چانه‌زنی کشور در فضای سیاسی بین‌المللی را تقویت کند، نه آنکه کشور ناگزیر باشد به دلیل مسائل اقتصادی از اهداف ایدئولوژیک خود در فضای سیاسی دست بکشد. (بیغامی، 1390)

مقام معظم رهبری در تعریف اقتصاد مقاومتی می‌فرماید:

«اقتصاد مقاومتی معنایش آن است که ما یک اقتصاد داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی طوری باشد که در برابر ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکلهای گوناگون خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند». (بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، 1394/06/02)

«اقتصاد مقاومتی؛ یعنی آن اقتصادی که مقاوم است؛ با تحریکات جهانی، با تکانه‌های جهانی، با سیاست‌های آمریکا و غیر آمریکا زیر و رو نمی‌شود؛ اقتصادی است متکی به مردم». (همو، 1392/12/20)

«سیاست‌های اقتصاد باید سیاست‌های اقتصاد مقاومتی باشد؛ [یک اقتصاد مقاوم] باید اقتصادی باشد که در ساخت درونی خود مقاوم باشد، بتواند ایستادگی کند؛ با تغییرهای گوناگون در این گوشه دنیا، آن گوشه دنیا متلاطم نشود؛ این چیزها لازم است». (بیانات در دیدار کارگران و فعالان بخش تولید کشور، 1392/02/07)

«اقتصاد در یک چنین شرایطی اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی اقتصادی که همراه باشد با مقاومت در برابر کارشکنی دشمن، خباثت دشمن؛ دشمنانی که ما داریم». (بیانات در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکتهای دانش‌بنیان، 1391/05/08)

از دیدگاه ایشان، اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که دو ویژگی اساسی دارد:

1. در برابر تهدیدها و ترفندهای دشمن، مقاوم است و کمتر آسیب می‌بیند؛

2. تهدید را تبدیل به فرصت کرده و در وضعیت تهدید رشد می‌کند. (میرمعزی، 1391: 52)

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 229

در جمع‌بندی اقتصاد مقاومتی می‌توان گفت:

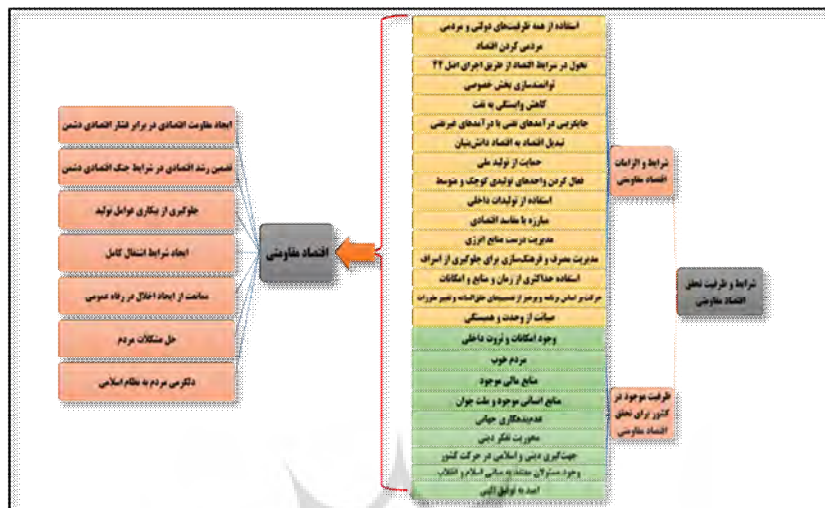
- منظور از اقتصاد واقعی، اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه اقتصاد منفعل و بسته. چنان‌که مقاومت، برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر مهم حرکت و پیشرفت تعریف می‌شود. (جانستون،¹ 2005: 3)
- اقتصاد مقاومتی باید الهام‌گرفته از نظام فرهنگی اسلامی و مبتنی بر فرهنگ دینی باشد.
- توجه ویژه به توان و قدرت و استعداد و ظرفیت ملت در این موضوع ضروری است.
- اقتصاد مقاومتی نیازمند مقاومت مدبرانه است. (فتاری و پورغفار، 1393: 31)

2 اهداف اقتصاد مقاومتی از دیدگاه امام خامنه‌ای

بر مبنای عقلانیت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور و با توجه به ظرفیتهای فراوان مادی و معنوی کشور، امام خامنه‌ای 10 مؤلفه را به عنوان بستری مناسب برای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی بیان فرمودند:

1. ایجاد تحرک و پویایی در اقتصاد کشور و بهبود شاخصهای کلان اقتصادی؛
2. توانایی مقاومت در برابر عوامل تهدیدزا؛
3. تکیه بر ظرفیتهای داخلی؛
4. رویکرد جهادی؛
5. مردم‌محوری؛
6. کاهش وابستگی به درآمد فروش نفت؛
7. اصلاح الگوی مصرف؛
8. فساد ستیزی؛
9. بهبود فضای کسب و کار؛
10. دانش‌محوری. (مقام معظم رهبری، 1393/01/01)

بر اساس بررسی بیانات و فرمایشات مقام معظم رهبری در تاریخهای 1391/03/24، 1391/04/07، 1391/05/03، 1391/05/08 و 1391/07/18، می‌توان شرایط و الزامات اقتصادی مقاومتی، ظرفیت موجود کشور برای تحقق آن و نتایج را به شکل نمودار 1 نشان داد.

نمودار 1: شرایط و الزامات اقتصاد مقاومتی، ظرفیت موجود کشور برای تحقق و نتایج آن از دیدگاه مقام معظم رهبری

3. اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان

اقتصاد دانش‌بنیان¹ نظام اقتصادی است که در آن علم و دانش، منشأ اصلی کسب ثروت برای جامعه باشد (هریس، 2001). این واژه نخستین بار توسط سازمان اقتصادی همکاری و توسعه³ مطرح و چنین تعریف شد: «اقتصاد دانش‌بنیان، اقتصادی است که بر اساس تولید، توزیع و کاربرد دانش و اطلاعات شکل گرفته و سرمایه‌گذاری در دانش و صنایع دانش‌پایه مورد توجه قرار می‌گیرند.» (میرمعزی، 1391: 64)

کمیته اقتصادی APEC⁴ اقتصاد دانش‌بنیان را اقتصادی می‌داند که در آن، تولید و توزیع و کاربرد دانش، عامل و محرک رشد اقتصادی، تولید ثروت و اشتغال در تمام صنایع است (معمارزاد، 1384: 85). نکات اصلی در این تعریف از اقتصاد دانش‌بنیان عبارتند از:

- تغییرات نوآوری و فناوری در قالب نظامی کاراست که در آن، فعالیت نهادهای دولتی و خصوصی و تعامل آنها با یکدیگر، سبب ورود، اصلاح و اشاعه فناوری‌های جدید می‌شود.

1. KBE: Knowledge Based Economy (KBE)

2. Harris

3. Organization for Economic Co operation and Development (OECD)

4. APEC Economic Committee

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 231

- توسعه سرمایه انسانی؛ یعنی آموزش، تعلیم و تربیت، از استانداردهای بالایی برخوردار بوده و در طول زندگی افراد، انباشت سرمایه انسانی ادامه می‌یابد.

- فراهم بودن زیرساختهای کارا، به ویژه در فناوری اطلاعات و ارتباطات، به طریقی که افراد و واحدهای اقتصادی بتوانند به سادگی و با هزینه معقولی به اطلاعات دسترسی یابند.

- وجود محیط مناسب برای فعالیتهای اقتصادی و حمایت از واحدهای اقتصادی که برای نوآوری و ابداع فعالیت می‌کنند. (کمیته اقتصادی، 2000: 86)

بر اساس مطالعات APEC و طبق شواهد تجربی، کشورهایی که در جنبه‌های اصلی پیش‌گفته قوی‌ترند، پایدارترین رشد اقتصادی را دارند. به عبارت دیگر؛ موفق‌ترین کشورها، کشورهایی‌اند که اقتصاد آنها کمترین فاصله را با ویژگی‌های اقتصاد دانش‌بنیان داشته باشند. به علاوه از نظر کمیته اقتصادی APEC، دانشی که بنای اقتصاد دانش‌بنیان است، بسیار فراتر از دانش فنی بوده و شامل دانش فرهنگی، اجتماعی و مدیریتی نیز می‌شود. (همان: 89)

در قرن نوزدهم و بیستم، عوامل محسوسی مانند سرمایه فیزیکی، نیروی کار و منابع طبیعی، به عنوان عوامل تولید و عناصر رشد اقتصادی مدنظر بود؛ اما در قرن بیست و یکم افزون بر عوامل پیش‌گفته، عوامل غیر محسوسی مانند دانش، اطلاعات و ویژگی‌های فرهنگی را نیز به عنوان منابع جدید رشد اقتصادی در نظر می‌گیرند. (میرمیزی، 1391: 65)

همچنین در گذشته، فناوری و دانش به عنوان عوامل پرونزا نسبت به تولید و رشد اقتصادی در نظر گرفته می‌شد؛ اما امروزه باور بر این است که این عوامل درونزا بوده و بر کارایی تمام عوامل و منابع رشد اقتصادی اثر می‌گذارند. بر این اساس، امروزه نقش دانش در رسیدن به رشد اقتصادی قابل انکار نیست و اگر کشور در دانش از دشمن سبقت نگیرد و نیازمند دانش وی باشد، نمی‌تواند در عرصه اقتصادی قدرتمند و مستقل باشد. از این رو، پدیده ساختن اقتصاد دانش‌بنیان یکی از سیاستهای ضروری برای دستیابی به استقلال اقتصادی است. (معمارزاد، 1384: 86)

حضرت امام خامنه‌ای در این باره می‌فرماید: «یک مسئله دیگر در سرفصل اقتصاد مقاومتی، اقتصاد دانش‌بنیان است. بعضی از کسانی که در باب شرکتهای دانش‌بنیان فعال بودند، ماه رمضان اینجا آمدند و صحبت‌هایی کردند. خب خوشبختانه انسان می‌بیند کارهای خوبی انجام داده‌اند. این بخش شرکتهای دانش‌بنیان و فعالیتهای اقتصادی دانش‌بنیان خیلی جاده باز و امیدبخشی است؛ البته آنها گلایه‌هایی هم داشتند. به نظر من دوستان مسئول در دولت که کارشان به این بخش ارتباط پیدا می‌کند، چه وزارت صنعت و معدن و تجارت، چه وزارت علوم به این مسئله شرکتهای دانش‌بنیان پردازند و گلایه‌هاشان را بشنوند و

آنها را برطرف کنند. زمینه بسیار خوبی است. ما استعدادهای برجسته‌ای داریم که می‌توانند در این مورد کمک کنند.» (بیانات در دیدار رئیس‌جمهوری و اعضای هیئت دولت، 1391/06/02)

ایشان در بیان دیگری می‌فرمایند: «به نظر من، یکی از بخشهای مهمی که می‌تواند این اقتصاد مقاومتی را پایدار کند، همین کار شماسست؛ همین شرکتهای دانش‌بنیان است. این یکی از بهترین مظاهر و یکی از مؤثرترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی است. این را باید دنبال کرد. آینده ان‌شاء‌الله آینده روشنی است.» (بیانات در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکتهای دانش‌بنیان، 1391/05/08)

اقتصاد دانش‌بنیان دارای چهار کارکرد اصلی تولید، جذب (کسب)، انتشار و به‌کارگیری دانش است. (قاضی‌نوری و رضائیان، 1389: 61؛ سیف‌الدینی و رهبر، 1392: 71؛ کمیسیون توسعه اقتصادی، 1999: 13)

تولید دانش: بخش نخست یک اقتصاد دانش‌پایه، تولید دانش و فرایندهای آن است. در این مرحله، مراکز تحقیقاتی، دانشگاهها و... دانش را تولید می‌کنند. محصول این قسمت، اغلب در چارچوب مقالات علمی، امتیازهای ناشی از ثبت اختراعات و امثال این است.

کسب دانش: در قسمت دوم، دانش توسط منابع داخلی مانند سازمانها، بنگاههای اقتصادی و همچنین دفاتر خدمات فناوری (مانند دفاتر حقوقی فعال در زمینه انتقال دانش و فناوری یا دفاتر خدمات مهندسی) عمدتاً از منابع خارج از کشور کسب می‌شود.

انتشار دانش: قسمت سوم یک اقتصاد دانش‌پایه را تشکیل می‌دهد و عمدتاً به مدد فناوری اطلاعات و ارتباطات صورت می‌گیرد.

به‌کارگیری دانش: بخش چهارم یک اقتصاد دانش‌پایه است. گسترش آموزش و تحقیقات علمی محض، به تنهایی برای ارتقای سطح توسعه‌یافتگی کافی نبوده و پیشرفت علمی و اقتصادی، مستلزم کاربردی شدن دانش پیشرفته در متن زندگی اقتصادی، به‌ویژه در فرایند جهانی شدن، تولید و تجارت است. (ناظران و اسلامی فر، 1389: 184)

4. فرهنگ سازمانی

فرهنگ سازمانی الگوی پیچیده‌ای از فرضیات است که با اثربخشی و عملکرد سازمانی رابطه مستقیم دارد (لاپینا² و همکاران، 2015) و به مجموعه‌ای از ارزشها، باورها و اهداف مشترک دلالت دارد که منجر به رقابت‌پذیری، مسئولیت اجتماعی و حمایت از نوآوری و عملکرد می‌شود (فرناندز و سابروال، 2016³) و موضوعی

1. Economic Development Board

2. Lapina

3. Fernandez & Sabherwal

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 233

است که از دهه 1980 وارد ادبیات مدیریت شده است (دیال و کندی،¹ 1982؛ کوک و لافرتی،² 1983؛ شین،³ 2004؛ کامرون و کوین،⁴ 1999؛ آردینی،⁵ 2017). فرهنگ سازمانی، متغیری انتزاعی و چندبُعدی است؛ به گونه‌ای که فرهنگ سازمانی را می‌توان یکی از ابعاد چندگانه آن به‌شمار آورد (گو و همکاران،⁶ 2014) که رفتار فردی و سازمانی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. (کامرون، 2017)

نظریه فرهنگ سازمانی منتج از ترکیب نظریه‌های روان‌شناسی سازمانی، روان‌شناسی اجتماعی و مردم‌شناسی اجتماعی است (داویس و همکاران،⁷ 2015) و می‌توان با حمایت مدیریت ارشد در تمامی سطوح سازمان به منظور تشویق برای به اشتراک گذاری دانش و تعامل و تبادل اطلاعات بین اعضای سازمان ترویج داد (جعفری و همکاران، 2013). در این تحقیق، منظور از فرهنگ سازمانی، فرهنگ حاکم بر دولت، بدنه اجرایی نظام جمهوری اسلامی ایران و مردم است (نکویی‌مقدم و همکاران، 1394: 2) که شامل همه ابعاد زندگی فردی و اجتماعی است و یکی از مهم‌ترین بخشهای آن، حوزه اقتصاد است. به عبارت دیگر؛ اقتصاد جزئی از ابعاد رفتاری جامعه و به تبع آن، جزئی از فرهنگ و تحت تأثیر آن است.

5. رابطه فرهنگ سازمانی و اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان

در حوزه مسائل رشد و توسعه اقتصادی، تحولات فرهنگی جامعه از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. شاخصهای فرهنگی می‌تواند هم به عنوان عاملی درون‌زا و هم عاملی برون‌زا از طریق تأثیر بر عوامل تولید و به طور ویژه بر شاخصهای اقتصاد دانش‌بنیان در مؤلفه‌های اقتصادی تأثیرگذار باشد. بررسی تحولات اقتصادی بدون توجه به مقوله توسعه فرهنگی امکان‌پذیر نیست. (بورفج و همکاران، 1391: 20)

فرهنگ اقتصادی مجموعه نگرشهای اقتصادی موجود در هر جامعه است که تمام رفتارها و فعالیتهای اقتصادی را شکل می‌دهد. به عبارت دیگر؛ فرهنگ اقتصادی در هر جامعه، تعیین‌کننده هنجارها و ناهنجاری‌های اقتصاد جامعه است. فرهنگ اقتصادی جامعه است که آحاد ملت را سختکوش و مقاوم معرفی می‌کند یا راحت‌طلب و سست. این فرهنگ اقتصادی است که میزان کار مفید ژاپن را به هفت ساعت و در کشورهای جهان سوم به حدود نیم ساعت می‌رساند. این موضوع، اهمیت فرهنگ جامعه را نشان می‌دهد که خود را در زمینه‌های مختلف نمایان می‌کند و یکی از مهم‌ترین شاخه‌های آن، فرهنگ اقتصادی است. (حسینی و همکاران، 1393: 133)

1. Deal & Kennedy
2. Cooke & Lafferty
3. Schein
4. Cameron & Quinn
5. Arditi
6. Gu & et al.
7. Davis & et al.

فرهنگی شدن در حقیقت هماهنگی و انطباق فرد با کلیه شرایط و خصوصیات فرهنگی است و معمولاً ممکن است به دو صورت واقع شود. نخست، به صورت طبیعی و تدریجی که همان رشد افراد در داخل شرایط فرهنگی خاص است و دوم، به صورت تلاقی دو فرهنگ که به طرق مختلف ممکن است صورت گیرد. فرهنگ در برگیرنده تمام چیزهایی است که فرد از مردم دیگر می‌آموزد و تقریباً اعمال انسان مستقیم یا غیر مستقیم از فرهنگ ناشی می‌شود و تحت نفوذ آن است. (محمودی و همکاران، 1389)

برای تبیین رابطه فرهنگ و اقتصاد می‌توان موارد ذیل را برشمرد:

1. رفتارهای پایدار انسانی حاصل و متأثر از فرهنگ است.
 2. فعالیتهای اقتصادی از جمله رفتارهای اقتصادی انسان است و در نتیجه جزیی از مجموعه رفتارهای انسانی به‌شمار می‌آید.
 3. رفتارهای اقتصادی (غیر از رفتارهای ناپایدار و استدلالی) مبتنی بر فرهنگ است و رفتارهای پایدار ویژه، نتیجه فرهنگ ویژه است. بنابر این، رفتارهای پایدار خاص اقتصادی، نتیجه فرهنگی ویژه است. توسعه اقتصادی نیز به وضعیتی خاص از اقتصاد اطلاق می‌شود و هر وضعیت خاص اقتصادی، نتیجه رفتارهای ویژه‌ای است. بنابر این، توسعه اقتصادی نتیجه رفتارهاست و این رفتارهای خاص نیز نتیجه فرهنگی خاص بوده و به همین دلیل می‌توان نتیجه گرفت که توسعه اقتصادی نیز وضعیت فرهنگی خاص خود را می‌طلبد. (بورفرج و همکاران، 1391: 21)
- در واقع؛ فرهنگ دارایی‌های زیادی از قبیل مهارتها و محصولات به وجود می‌آورد که در ارتقای رفاه جامعه اثر دارد. منافع فرهنگ و تأثیر آن بر توسعه را می‌توان از طریق پایه‌های اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان مورد توجه قرار داد.

6. مدل مفهومی پژوهش

در این تحقیق با بررسی‌های صورت گرفته در ادبیات و مبانی نظری تحقیق و پیشینه‌های تجربی، به منظور بررسی ابعاد فرهنگ سازمانی عوامل رضایت کارکنان، سازگاری، اتحاد و همکاری، مأموریت و ثبات (ای‌جینز و همکاران، 2015¹؛ جدول 1) و نیز بررسی ابعاد اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان از 12 مؤلفه مردمی کردن اقتصاد، فرهنگ مصرف کالاهای داخلی، فرهنگ اقتصادی، فرهنگ سرمایه‌گذاری، فرهنگ صرفه‌جویی، مبارزه با فرهنگ اشرافی‌گری، فرهنگ مدیریت جهادی، فرهنگ خودکفایی، فرهنگ نوآوری علمی، دانش‌بنیانی، تاب‌آوری و مدیریت دانش استفاده شد.

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 235

جدول 1: ابعاد فرهنگ سازمانی (ای جینز و همکاران، 2015)

ردیف	ابعاد	مؤلفه	منبع
1	رضایت کارکنان	سیستم پاداش	فرناندز پرز و همکاران، ¹ 2014؛ واکولا، ² 2014؛ فاروخی و مورتی، ³ 2014؛ شهزاد و همکاران، ⁴ 2013؛ پرچارد و بلومفیلد، ⁵ 2013؛ مورفی و همکاران، ⁶ 2013؛ شیوما، ⁷ 2012؛ دنستن و ساروس، ⁸ 2012؛ ارتورک، ⁹ 2008
		ارتباطات باز	
		رضایت شغلی	
		اعتماد به مدیران	
		ثبات و یکپارچگی در کار	
		ارزیابی عملکرد	
2	اتحاد و همکاری	توانمندسازی	فاروخی و مورتی، 2014؛ شهزاد و همکاران، 2013؛ جارمیلو و همکاران، ¹⁰ 2012؛ شیوما، 2012؛ دنسون و همکاران، ¹¹ 1996
		گروه‌سازی	
		توسعه قابلیت‌ها	
		مشارکت کارکنان در فرایند تصمیم‌گیری	
		استقلال در کار	
3	ثبات	ارزشهای اصلی	مورفی و همکاران، 2013؛ دنسون و همکاران، 1996
		توافق	
		هماهنگی / ادغام	
4	سازگاری	ایجاد تغییر	شهزاد و همکاران، 2013؛ شیوما، 2012؛ دنستن و ساروس، 2012؛ فرناندز پرز و همکاران، 2014؛ فاروخی و مورتی، 2014؛ دنسون و همکاران، 1996
		تمرکز بر مشتری	
		یادگیری سازمانی	
		خلق دانش	
		ادراک مشتریان از کیفیت خدمات	
		خدمات به مشتریان	
		پذیرش فناوری اطلاعات و نوآوری	
		جهت‌گیری استراتژیک	
اهداف			
4	مأموریت	چشم‌انداز	دنسون و همکاران، 1996

1. Fernandez-Perez & et al.
2. Vakola
3. Farokhi & Murty
4. Shahzad & et al.
5. Pritchard & Bloomfield
6. Murphy & et al.
7. Schiuma
8. Densten & Sarros
9. Ertürk
10. Jarmillo & et al.
11. Denison & et al.

همچنین در نمودار 2، مدل مفهومی تحقیق ارائه می‌شود:

نمودار 2: مدل مفهومی تحقیق

(فرناندز پرز و همکاران، 2014؛ واکولا، 2014؛ فاروخی و مورتی، 2014؛ شهزاد و همکاران، 2013؛ پرپچارد و بلومفیلد، 2013؛ مورفی و همکاران، 2013؛ شیوما، 2012؛ دنستن و ساروس، 2012؛ جارمیلو، 2012؛ وانگ، 2011؛ ارتورک، 2008؛ دنیسون و همکاران، 1996؛ اسفندیاری و دهقان، 1395؛ حسین‌پور و همکاران، 1395؛ ردادی و همکاران، 1395؛ اخوان و همکاران، 1395؛ دهقان‌پور و همکاران، 1394)

ج) روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها و اطلاعات و روش تجزیه و تحلیل، توصیفی - پیمایشی است. تعداد افراد جامعه آماری به صورت هدفمند 220 نفرند که با استفاده از جدول مورگان، برای نمونه آماری 140 نفر انتخاب شدند. داده‌های لازم به کمک ابزار پرسشنامه از سطح جامعه مطالعه جمع‌آوری شد. پرسشنامه استفاده شده در این تحقیق شامل 36 سؤال در دو بخش جمعیت‌شناختی و تخصصی است که با مقیاس طیف لیکرت طراحی شده است. برای سنجش روایی ابزار گردآوری، از روایی محتوا استفاده شد. با نظرخواهی از تعدادی از صاحب‌نظران در یک رفت‌وبرگشت سه مرحله‌ای تعداد سؤالات پرسشنامه همان تعداد 36 سؤال باقی‌ماند، ولی عبارات گویه‌ها اصلاح و برای صحت‌سنجی آن از آزمون لاوشه¹ بهره گرفته شد. بر اساس این آزمون، روایی تحقیق تأیید شده است. همچنین برای اندازه‌گیری پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ برای سؤالات، در جدول 2 آمده است.

1. C.H. Lawshe

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 237

جدول 2: ضریب آلفای کرونباخ سؤالات پرسشنامه

ردیف	ابعاد	مفهوم	تعداد سؤال	آلفای کرونباخ
1	فرهنگ سازمانی	رضایت کارکنان	6	0/948
2		اتحاد و همکاری	5	0/970
3		ثبات	3	0/947
4		سازگاری	7	0/963
5		مأموریت	3	0/901
6		فرهنگ سازمانی	24	0/958
7	اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان	اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان	12	0/992
کل پرسشنامه				
			36	0/984

به‌طور کلی، آلفای کرونباخ بالاتر از 7/0 قابل قبول است؛ بنابراین، با توجه به جدول 2، آلفای کرونباخ تمامی سؤالات پرسشنامه قابل قبول است.

د) یافته‌های پژوهش

1. آمار توصیفی

با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از طریق نرم‌افزار اس.پی.اس.اس می‌توان اطلاعات حاصله را به صورت ذیل بیان کرد:

جدول 3: مشخصات پاسخ‌دهندگان

سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان			
لیسانس: 20/4 درصد	فوق لیسانس: 43/7 درصد	دکتری: 36/0 درصد	
سن پاسخ‌دهندگان			
20-35 سال: 18/1 درصد	35-40 سال: 30/8 درصد	40 سال به بالا: 51/1 درصد	
سابقه کاری			
5-10 سال: 8/4 درصد	10-15 سال: 6/2 درصد	15-20 سال: 37/3 درصد	20 سال به بالا: 48/1 درصد

2 آمار استنباطی

به منظور مشخص کردن نوع آزمون قابل استفاده برای فرضیه‌های تحقیق، ابتدا نرمال یا غیر نرمال بودن داده‌های مربوط به فرضیات با آزمون کولموگروف - اسمیرنوف بررسی شد. سپس با استفاده از نتایج این آزمون، از روشهای آماری پارامتری یا غیر پارامتری مناسب برای آزمودن فرضیه‌ها استفاده شد.

جدول 4: نتایج حاصل از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف

متغیر	سطح معناداری	مقدار K-S	مقدار خطا	فرض صفر	نتیجه گیری
رضایت کارکنان	0/415	1/26	0/05	رد نمی شود	داده‌ها نرمال است
اتحاد و همکاری	0/610	1/12	0/05	رد نمی شود	داده‌ها نرمال است
ثبات	0/517	2/32	0/05	رد نمی شود	داده‌ها نرمال است
سازگاری	0/641	1/61	0/05	رد نمی شود	داده‌ها نرمال است
مأموریت	0/151	2/53	0/05	رد نمی شود	داده‌ها نرمال است
اقتصاد مقاومتی دانش بنیان	0/232	2/47	0/05	رد نمی شود	داده‌ها نرمال است

با توجه به جدول 4، تمامی متغیرها نرمال می‌باشند. به همین سبب از روش مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده خواهد شد.

3. آزمون KMO و بارتلت

ضریب شاخص KMO از صفر تا یک است. این شاخص هرچه به عدد یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده کفایت نمونه‌گیری و نیز مفید بودن تحلیل عاملی برای عوامل است. از سوی دیگر، آزمون بارتلت میزان معناداری روابط بین عوامل مورد نظر را نشان می‌دهد. مقدار KMO به دست آمده (جدول 5) نشان‌دهنده سازگاری مناسب فاکتورها برای انجام تحلیل عاملی است.

جدول 5: نتایج آزمون KMO و بارتلت

فاکتور	نام آزمون	نتیجه	توضیح
تأثیر فرهنگ سازمانی بر اقتصاد مقاومتی دانش بنیان	KMO	0/964	کفایت نمونه‌گیری در حد بسیار خوب است.
	آزمون بارتلت		
	χ^2	1242/65	P-value=0/000≤0/05
	Df	510	
Sig	0/000		

با توجه به جدول 5، به دلیل برقراری رابطه $P\text{-value}=0/000\leq 0/05$ در سطح خطای 5 درصد می‌توان گفت روابط معناداری بین متغیرهای تحلیل عاملی وجود دارد و داده‌ها برای انجام تحلیل عاملی مناسب‌اند.

طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ... ♦ 239

جدول 6: نتایج آزمون همبستگی رتبه‌ای پیرسون

اقتصاد مقاومتی دانش بنیان	مأموریت	سازگاری	ثبات	اتحاد و همکاری	رضایت کارکنان
0/971	0/935	0/962	0/942	0/987	رضایت کارکنان
0/937	0/897	0/942	0/961		اتحاد و همکاری
0/951	0/927	0/958			ثبات
0/896	0/957				سازگاری
0/961					مأموریت
					اقتصاد مقاومتی دانش بنیان

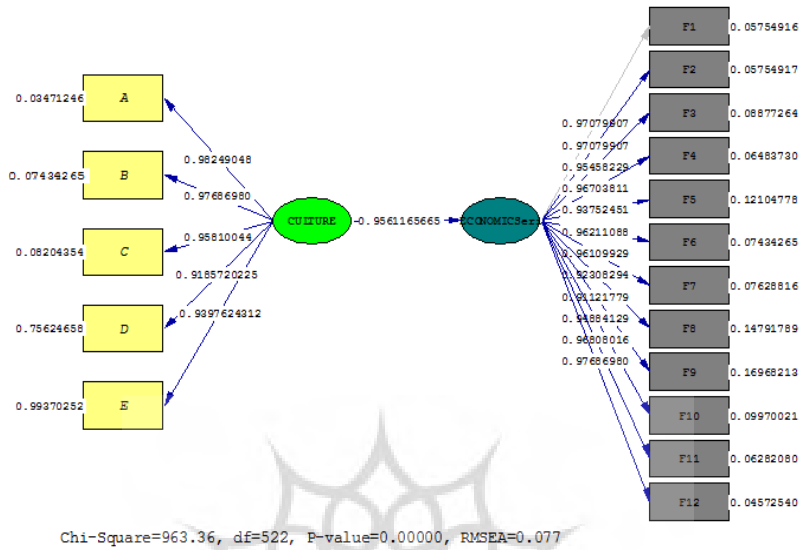
ماتریس همبستگی در جدول 6، ضمن بررسی میزان تأثیر متغیرها بر هم، نشان می‌دهد که تمام متغیرها در جهت مثبت و بر هم تأثیر دارند.

4. بررسی تأییدی مدل نهایی تحقیق و آزمون فرضیه‌ها

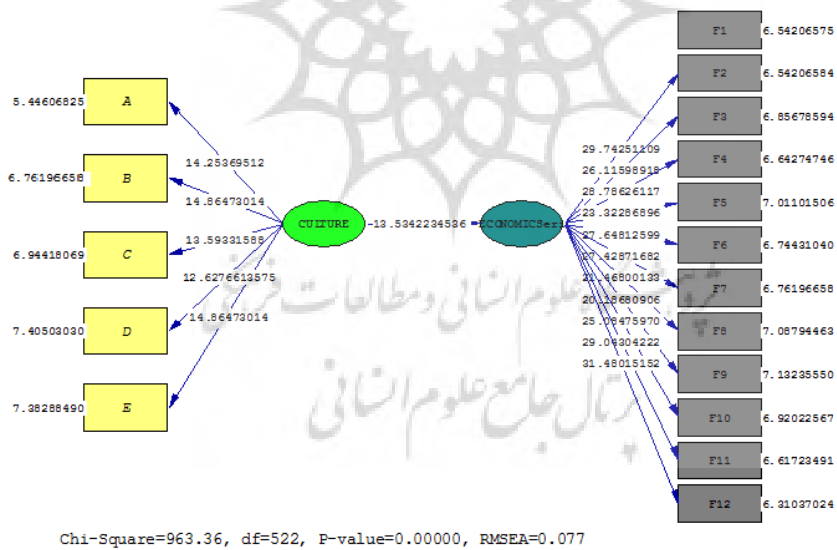
برای شناسایی ضرایب تأثیر بین متغیرهای شناسایی شده، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. در تحلیل عاملی تأییدی، مهم‌ترین عامل تصمیم‌گیری برای رد یا قبول هر فرضیه، میزان شاخص RMSEA است. اگر این شاخص نامطلوب کمتر از 0/1 باشد، مدل از تناسب قابل قبول برخوردار است. با توجه به اینکه میزان RMSEM در نمودار 3 برابر 0/077 است، تناسب مدل از وضعیت بسیار مطلوبی برخوردار است.

با توجه به نمودار 4، از آنجا که ضرایب معناداری برای مقبولیت مدل باید بین $-1/96 < \lambda < 1/96+$ باشد، در تمامی عوامل بیشتر از مقبولیت است و در نتیجه، مدل نهایی تحقیق از نظر استناد قابل است. همچنین با توجه به نمودار 3، ضرایب تأثیر عوامل فرهنگ سازمانی برای رضایت کارکنان، 98 درصد؛ اتحاد و همکاری، 97 درصد؛ ثبات، 95 درصد؛ سازگاری، 91 درصد و مأموریت، 93 درصد است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار 3: مدل نهایی تحقیق در حالت استاندارد

نمودار 4: مدل نهایی تحقیق در حالت معناداری

5. بررسی مدل نهایی تحقیق

جدول 7: بررسی روایی سازه مدل نهایی تحقیق

اختصار	معادل فارسی	دامنه قابل قبول	میزان به دست آمده	نتیجه
χ^2/df	شاخص کای دو بر درجه آزادی	کمتر از 3	1/84	با توجه به هماهنگی و همسویی بین نشانگرها، روایی سازه مدل تأیید شد.
rmsea	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	کمتر از 0/08	0/077	
nfi	شاخص برازش هنجار شده	نزدیک به یک	0/96	
cfi	شاخص برازش تطبیقی	نزدیک به یک	0/96	
gfi	شاخص برازندگی	نزدیک به یک	0/95	
agfi	شاخص تعدیل یافته برازندگی	نزدیک به یک	0/97	

با توجه به جدول 7، از آنجا که شاخص کای دو بر درجه آزادی، یکی از شاخصهای اصلی و 1/84 است و در محدوده مجاز قرار دارد، برازندگی مدل تأیید می‌شود. در شاخص تعدیل شده برازندگی، مقادیر بین 0/9 تا 0/95 قابل قبول و بالاتر از آن عالی است. این مقدار در مدل نهایی، 0/97 و عالی است. شاخصهای برازش هنجار شده، تطبیقی، برازندگی و تعدیل یافته برازندگی در این مدل، به ترتیب برابر با 0/96، 0/96، 0/95 و 0/97 است که با توجه به دامنه قابل قبول، از وضعیت عالی برخوردارند. شاخص ریشه میانگین مربعات خطای برآورد نیز باید کمتر از 0/08 باشد که در این مدل برابر با 0/077 است و در محدوده قابل قبول قرار دارد. با توجه به کل شاخصهای محاسبه شده، می‌توان گفت مدل نهایی تحقیق مبتنی بر تأثیر فرهنگ سازمانی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان از برازش مناسبی برخوردار است.

6. بررسی درصد تأثیر عوامل فرهنگ سازمانی بر اقتصاد مقاومتی دانش بنیان

جدول 8: بررسی درصد تأثیر عوامل فرهنگ سازمانی بر اقتصاد مقاومتی دانش بنیان و بررسی فرضیه‌های تحقیق

نوع فرضیه	ردیف	متغیر مستقل	متغیر وابسته	درصد تأثیر	عدد معناداری	بررسی وضعیت
فرضیه‌های فرضی	1	فرهنگ سازمانی	اقتصاد مقاومتی دانش بنیان	96 درصد	13/53	تأیید
	2	رضایت کارکنان	فرهنگ سازمانی	98 درصد	14/25	تأیید
	3	اتحاد و همکاری		97 درصد	14/86	تأیید
	4	ثبات		96 درصد	13/59	تأیید
	5	سازگاری		92 درصد	12/62	تأیید
	6	مأموریت		94 درصد	14/86	تأیید
	7	مردمی کردن اقتصاد		97 درصد	-	تأیید
	8	فرهنگ مصرف کالاهای داخلی		97 درصد	29/74	تأیید
	9	فرهنگ اقتصادی		95 درصد	26/11	تأیید
	10	فرهنگ سرمایه گذاری		97 درصد	28/78	تأیید
	11	فرهنگ صرفه جویی		94 درصد	23/32	تأیید
	12	مبارزه با فرهنگ اشرافی گری	اقتصاد مقاومتی دانش بنیان	96 درصد	27/64	تأیید
	13	فرهنگ مدیریت جهادی		96 درصد	27/42	تأیید
	14	فرهنگ خود کفایی		92 درصد	21/46	تأیید
	15	فرهنگ نوآوری علمی		91 درصد	20/18	تأیید
	16	دانش بنیانی		95 درصد	25/08	تأیید
	17	تاب آوری		97 درصد	29/04	تأیید
	18	مدیریت دانش		98 درصد	31/48	تأیید

ه) بحث و نتیجه‌گیری

عصر پرچالش کنونی که برای جمهوری اسلامی ایران، تحریمها و دشواری‌های فراوان و ویژه‌ای را نیز به دنبال داشته است، نظام اقتصادی کشور را لاجرم به اتخاذ یک نظام اقتصاد متناسب با این تحولات و چالشهای خاص فرا می‌خواند. در واقع؛ حیات نظام اقتصادی کشور در گرو مقاومتی علیه آماج حملات اقتصادی و سیاسی است که علاوه بر کارآمدی در اداره معیشت جامعه، بتواند حضور فعال جمهوری اسلامی ایران را به عنوان الگو و الهام‌بخش در تحولات جهان میسر سازد.

اقتصاد مقاومتی خواهد توانست در بحرانهای رو به افزایش جهانی، الگویی الهام‌بخش از نظام اقتصادی اسلام را عینیت بخشد و زمینه و فرصت مناسب را برای نقش‌آفرینی مردم و فعالان اقتصادی در تحقق حماسه اقتصادی فراهم کند و اقتصادی دانش‌بنیان، بهره‌ور، مولد، باعث ارزش افزوده بالا و کاهنده خطرپذیری‌های اقتصادی در جهان پرتلاطم امروز باشد.

بر اساس آنچه در این مقاله بیان شد، ابتدا مؤلفه‌های فرهنگ سازمانی استخراج و با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، نسبت به بررسی روایی آنها اقدام شد. سپس مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان استخراج و روایی آنها نیز با روش تحلیل عاملی تأییدی اثبات شد. پس از اثبات روایی مدل تحقیق، نسبت به بررسی تأثیر پنج عامل رضایت کارکنان، اتحاد و همکاری، ثبات، سازگاری و مأموریت بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان شامل 12 مؤلفه مردمی کردن اقتصاد، فرهنگ مصرف کالاهای داخلی، فرهنگ اقتصادی، فرهنگ سرمایه‌گذاری، فرهنگ صرفه‌جویی، مبارزه با فرهنگ اشرافی‌گری، فرهنگ مدیریت جهادی، فرهنگ خودکفایی، فرهنگ نوآوری علمی، دانش‌بنیانی، تاب‌آوری و مدیریت دانش اقدام شد.

بر اساس نتایج حاصل، تأثیر رضایت کارکنان بر فرهنگ سازمانی، 98 درصد؛ اتحاد و همکاری بر فرهنگ سازمانی، 97 درصد؛ ثبات و یکپارچگی بر فرهنگ سازمانی، 96 درصد؛ سازگاری بر فرهنگ سازمانی، 92 درصد و مأموریت بر فرهنگ سازمانی، 94 درصد است. همچنین تأثیر مردمی کردن اقتصاد بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 97 درصد؛ فرهنگ مصرف کالاهای داخلی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 97 درصد؛ فرهنگ اقتصادی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 95 درصد؛ فرهنگ سرمایه‌گذاری بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 97 درصد؛ فرهنگ صرفه‌جویی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 94 درصد؛ مبارزه با فرهنگ اشرافی‌گری بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 96 درصد؛ فرهنگ مدیریت جهادی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 96 درصد؛ فرهنگ خودکفایی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 92 درصد؛ فرهنگ نوآوری علمی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 91 درصد؛ دانش‌بنیانی بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 95 درصد؛ تاب‌آوری بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 97 درصد و مدیریت دانش بر اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان، 98 درصد است.

همچنین نتایج این پژوهش با پژوهشهای قبلی همسو است؛ از جمله پژوهش حسینی و همکاران (1393) با این نتیجه که اقتصاد مقاومتی بیشتر از اینکه موضوعی با پایه و اساس اقتصاد کلاسیک باشد، بحث فرهنگی است و این اقتصاد با رویکرد فرهنگی تحقق می‌یابد و برای تحقق اقتصاد مقاومتی باید در قدم اول، تغییر در فرهنگ در دستور کار قرار گیرد و سپس با استفاده از مشوقها، قوانین، نظارتها و سایر ابزارهای زیربخش فرهنگ به هدف نهایی اقتصاد مقاومتی دست یافت و پژوهش دعاگویان و بختیاری (1396) با این نتیجه که یکی از عوامل مؤثر بر تحقق اقتصاد مقاومتی، عامل فرهنگ و ارزشهای فرهنگی است. پژوهش طاهری و لعل‌خضری (1392) که در آن نتیجه گرفته شده به منظور دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی، ضروری است فرهنگ لازمه آن در جامعه ایجاد و نهادینه شود تا رفتارهای اقتصادی آحاد جامعه در این مسیر باشد نیز هم‌راستا با نتایج پژوهش حاضر است؛ زیرا در پژوهش صورت گرفته نشان داده شد که فرهنگ سازمانی، 96 درصد بر تحقق اقتصاد مقاومتی دانش‌بنیان تأثیر گذار است.

پیشنادهای مبتنی بر نتایج تحقیق

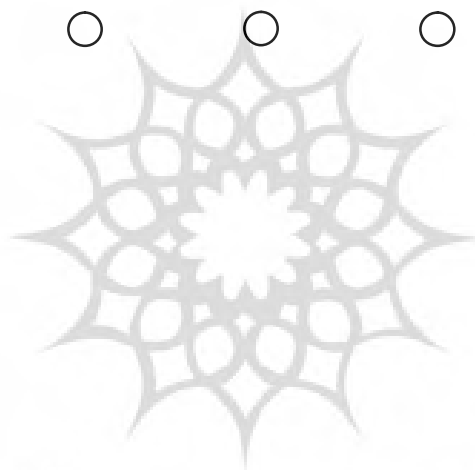
- 1) با توجه به تأثیرگذاری 98 درصدی متغیر رضایت کارکنان بر فرهنگ سازمانی و تأثیرگذاری آن بر اقتصاد مقاومتی، می‌بایست در مرحله اول کارکنان از انجام وظایف در راستای اقتصاد مقاومتی احساس رضایت کنند که این امر با حمایت‌های مادی و معنوی از کارکنان امکان‌پذیر است.
- 2) با توجه به تأثیرگذاری 97 درصدی متغیرهای مردمی کردن اقتصاد، فرهنگ سرمایه‌گذاری، فرهنگ مصرف کالاهای داخلی و تاب‌آوری بر تحقق اقتصاد مقاومتی، می‌بایست مدیران ارشد و تصمیم‌گیران سازمان نسبت به خصوصی‌سازی، ترغیب و تشویق کارکنان به استفاده از کالاهای داخلی و ایجاد حس «ما می‌توانیم» اقدام کنند.
- 3) به منظور نهادینه کردن فرهنگ اقتصاد مقاومتی در بین کارکنان سازمان، باید به ترویج مواردی مانند ایجاد باور بین کارکنان نسبت به ارزش دینی اقتصاد مقاومتی، ارزشهای فرهنگی قانون‌مداری و جمع‌گرایی در تحقق اقتصاد مقاومتی اقدام کرد.

پیشنهاد برای تحقیقات آتی

1) پیشنهاد می‌شود سیاستها و راهکارهای لازم بر اساس دیدگاه مقام معظم رهبری مبتنی بر حرکت کلیه عوامل اقتصادی در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در پژوهشهای جداگانه‌ای تدوین شود.

2) پیشنهاد می‌شود پژوهشهای دیگری در خصوص الزامات و شرایط دستیابی جمهوری اسلامی ایران به منظور کسب اقتدار بین‌المللی در بُعد اقتصادی، اثبات عملی کارآمدی نظام دینی و اسلامی و مرجعیت بین‌المللی در حوزه اقتصادی تدوین شود.

3) پیشنهاد می‌شود پژوهشهای دیگری در خصوص تبیین ابزارهای زیرفرهنگی برای تحقق اقتصاد مقاومتی صورت گیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- اخوان، پیمان؛ ساناز ایمانی و معصومه نبی‌زاده (1395). «تبیین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی در کشور با بهره‌گیری از روش دیمتل-آی.اس.ام فازی». راهبرد دفاعی، ش 53: 35-1.
- اسفندیاری صفا، خسرو و حبیب‌الله دهقان (1395). «مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری». مدیریت نظامی، سال شانزدهم، ش 1: 84-60.
- پورفرج، علی‌رضا؛ هادی کشاورز و حبیب انصاری سامانی (1391). «فرهنگ؛ قلب اقتصاد دانش‌بنیان در رشد و توسعه اقتصادی». مهندسی فرهنگی، سال ششم، ش 64-63: 28-13.
- پیغامی، عادل (1390). «مقاومت اقتصادی با اقتصاد مقاومتی». قابل دسترسی در: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content? Id=19516>
- حاجی‌یوسفی، امیرمحمد (1389). دولت نفت و توسعه اقتصادی در ایران. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- حسین‌پور، داود؛ بهروز رضایی‌منش و حمیدرضا محمدی سیاهپومی (1395). «رابطه مدیریت جهادی و استراتژی‌های اقتصاد مقاومتی». پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال بیست‌و‌چهارم، ش 79: 122-99.
- حسین‌زاده بحرینی، نادر (1392). «اقتصاد مقاومتی: راهکاری برای توسعه». مشکوه، ش 118.
- حسینی، سید عبدالرضا؛ عطالله رفیعی آتانی و سید محمدحسین حسینی (1393). «بررسی جایگاه فرهنگ در اقتصاد مقاومتی». پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، سال سوم، ش 10: 146-121.
- طاهری بازخانه، صالح و حمید لعل‌خضری (1392). «بررسی رابطه بین فرهنگ و اقتصاد مقاومتی با تکیه بر نقش رسانه ملی». کنفرانس بین‌المللی اقتصاد در شرایط تحریم. تهران.
- دعاگویان، داود و لطفعلی بختیاری (1396). «ابعاد فرهنگ و مدیریت جهادی در تحقق اقتصاد مقاومتی در نیروهای انتظامی». پژوهش‌های مدیریت انتظامی، سال دوازدهم، ش 1: 136-119.
- دهقان‌پور، بابک؛ آزاده شفیعی و مهران محمدی (1394). «اقتصاد مقاومتی؛ مطالعه مروری ابعاد و ویژگی». کار و جامعه، ش 186: 64-55.
- ردادی، علی؛ سید علی محمد نجفی فرشاه و امیر آذر فر (1395). «الگوسازی روابط ساختاری و پیش‌نیاز مفاهیم سازنده اقتصاد مقاومتی با استفاده از رویکرد ساختاری تفسیری (ISM)». مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، ش 71: 55-31.
- سیف‌الدینی، امیرعلی و امیرحسین رهبر (1392). «تسهیل‌گری اسلام در جهت تحقق اقتصاد دانش‌بنیان: تگرشی جدید به بستر نهاد الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت». سیاست علم و فناوری، سال پنجم، ش 4: 109-67.
- فروتوک‌زاده، حمیدرضا و جواد وزیری (1393). گذر به اقتصاد مقاومتی. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- فشاری، مجید و جواد پورغفار (1393). «بررسی و تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران». مجله اقتصادی، ش 6-5: 40-29.

247 ♦ طراحی مدل تعاملی گونه‌های فرهنگ سازمانی بر تحقق اقتصاد مقاومتی ...

- قاضی‌نوری، سید سپهر و صدیقه رضائیان فردونی (1389). «مدل‌یابی نقش اخلاق در موفقیت سیستم‌های مدیریت دانش». *سیاست علم و فناوری*، سال دوم، ش 3: 80-65.
- قوامی، سیدحسین (1393). «اقتصاد مقاومتی، مبانی نظری». *دانش و توسعه*، دوره دوم، ش 5: 22-3.
- محمودی، محمود؛ زهرا سادات میرمقتدایی و میترا ریحانی (1389). «نقش اینترنت در قبض و بسط باورهای فرهنگی جامعه». *همایش ملی شهروند مسئول*. خورسگان: دانشگاه آزاد اسلامی.
- معمارزاد، عباس (1384). «اقتصاد دانش‌بنیان: الزامات، نامگرها، موفقیت ایران، چالشها و راهکارها». *اقتصاد و تجارت نوین*، ش 1.
- میرمعزی، سید حسین (1391). «اقتصاد مقاومتی و ملزومات آن (با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری)». *اقتصاد اسلامی*، سال دوازدهم، ش 47: 76-49.
- ناظمان، حمید و علی‌رضا اسلامی فر (1389). «اقتصاد دانش‌بنیان و توسعه پایدار (طراحی و آزمون یک مدل تحلیلی با داده‌های جهانی)». *دانش و توسعه*، دوره هجدهم، ش 33: 213-184.
- نکویی مقدم، محمود؛ فرانک بهزادی و حسن کشاورز (1394). «بررسی رابطه بین انواع فرهنگهای سازمانی با مؤلفه‌های موفقیت سازمانی». *بیمارستان*، سال دهم، ش 1: 10-1.
- Akhavan, P.; S. Imani & M. Nabi Zadeh (2016). "Factors Determining the Strength of the Economy in the Country Using the Method Dymtl- Fuzzy". *Journal of Defense Strategy*, 53: 35-1.
- APEC Economic Committee (2000). **Towards Knowledge-Based Economies in APEC**.
- Arditi, David; Shruti Nayak & Atilla Damci (2017). "Effect of Organizational Culture on Delay in Construction". *International Journal of Project Management*, Vol. 35: 136-147.
- Cameron, K. (2017). **A Process for Changing Organizational Culture**. 2017th ed. The Handbook of Organizational Development.
- Cameron, K.S. & R.E. Quinn (1999). **Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework**. Addison-Wesley, New York, NY, USA.
- Cooke, R.A. & J.C. Lafferty (1983). **Level V: Organizational Culture Inventory**. Human Synergistics, Plymouth, MI.
- Davis, M.; H. Wehbe-Janek, H. Subacius, R. Pinto & A. Nathens (2015). "The Trauma Center Organizational Culture: Survey: Development and Conduction". *Journal of Surgical Research*, 193: 7-14.
- Deal, T.E. & A.A. Kennedy (1982). **Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life**. Addison-Wesley Pub. Co., Reading, Mass.
- Dehghan Pour & et al. (2015). "Economic Strength, Dimensions and Characteristics of the Review". *Journal of Business and Society*, vol. 186: 55-64.

- Denison, D.R. (1996). **“What is the Difference between Organizational Culture and Organizational Climate? A Native's Point of View on a Decade of Paradigm Wars”**. *The Academy of Management Review*, 21: 619-654.
- Densten, I.L. & J.C, Sarros (2012). **“The Impact of Organizational Culture and Social Desirability on Australian CEO Leadership”**. *Leadership & Organization Development Journal*, 33: 342-368.
- Doagoyan, D. & L. Bakhtiyari (2016). **“Jihad in the Realization of Cultural and Economic Strength of the Police”**. *Journal of Management Studies Law*, Issue 1: 119-136.
- Economic Development Board (1999). **“Knowledge: The Way Forward”**. *Industry 21 Seminar Proceedings*. Singapore: Economic Development Board.
- Ertürk, A. (2008). **“A Trust-Based Approach to Promote Employees' Openness to Organizational Change in Turkey”**. *International Journal of Manpower*, 29: 462-483.
- Esfandiari, S. & H. Dehghan (2016). **“Resistive Component of the Economy from the Perspective of the Supreme Leader”**. *Journal of System Management*, year XVI, 1: 60-84.
- Farokhi, K.M. & T.N. Murty (2014). **“Factors Influencing Organizational Climate”**. *International Monthly Refereed Journal of Research in Management & Technology*, 3: 74-82.
- Fartok Zadeh, H.R. & J. Vaziri (2014). **Transition to the Strength of the Economy**. Tehran: National Defense University Press Awesome.
- Fernandez, Bercerra & R. Sabherwal (2016). **Knowledge Management System and Process**. Upper Saddle River, New Jersey: M.E. Sharp, Inc.
- Fernández-Pérez, V.; F.J.L. Montes & V.J. García-Morales (2014). **“Towards Strategic Flexibility: Social Networks, Climate and Uncertainty”**. *Industrial Management & Data Systems*, 114: 858-871.
- Feshari, M. & J. Pour Ghafar (2014). **“The Economy and the Model of Resistance in Iran's Economy”**. *Economic Journal*, No. 5-6: 29-40.
- Ghavami, S. (2014). **“Resistance Economy, the Theoretical Foundations of”**. *Knowledge and Development*, Vol. II, Issue 5: 3-22.
- Ghazi Nouri, S. & S. Rezaeiyan (2010). **“Modeling the Role of Ethics in the Success of Knowledge Management Systems”**. *Journal of Science and Technology Policy*, Issue 3: 65-80.
- Gu, V.; J. Hoffman, Q. Cao & M. Schniederjans (2014). **“The Effects of Organizational Culture and Environmental Pressures on IT Project Performance: A Moderation Perspective”**. *International Journal of Project Management*, 32: 1170-1181.
- Haji Yosefi, A.M (2010). **State Oil and Economic Development in Iran**. Tehran: Islamic Revolution Documents Center.
- Harris, R.G. (2001). **“The Knowledge-Based Economy: Intellectual Origins and New Economic Perspectives”**. *International Journal of Management Reviews*: 21-40.

- Hosein Zadeh, N. (2013). "Economy of Resistance: Strategy for Development". *Journal of Meshkat*, No. 118.
- Hoseini, S. & et al. (2014). "The Place of Culture in the Economy of Resistance". *Journal of Cultural Preservation Islamic Revolution*, Issue 10: 121-146.
- Hoseyn Pour, D.; B. Rezaei Manesh & H.R. Mohammadi (2016). "The Relationship between Jihad and Economic Strategies of Resistance". *Journal of Research and Economic Policy*, 24, 79: 99-122.
- Iijins, Juris; Viktorija Skvarciany & Elina Gaile-Sarkane (2015). "Impact of Organizational Culture on Organizational Climate during the Process of Change". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 213: 944-950.
- Jafari, S; A. Abbaspour & M. Azizishomami (2013). "The Effect of Organizational Culture on the Knowledge Management Implementation Processes from the Viewpoint of Education Dept Employees". *Interdisciplinary J. Contemp. Res. Business*, Vol. 5, No. 1: 237-245.
- Johnston, D.C. (2005). "Richest Are Leaving Even the Rich Behind". *New York Times*, June 5: 1, 17.
- Lapina, Inga; Ilze Kairisa & Aramina Daira (2015). "Role of Organizational Culture in the Quality Management of University". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 213: 770-774.
- Mahmadi, M. & et al (2010). "The Role of the Internet in the Ebbs and Flows of Cultural Beliefs". *National Conference Responsible Citizen*. Khorasgan: Islamic Azad University.
- Memar Nezhad, A. (2005). "Knowledge-Based Economy Requirements, Indicators, Iran's Position, Challenges and Solutions". *Journal of Economics and Business*, New 1.
- Mir Moazi, S. (2012). "Resistance Economy and its Requirements (with Emphasis on the Views of the Supreme Leader)". *Journal of Islamic Economics*, Issue 47: 49-76.
- Murphy, P.J.; R.A. Cooke & Y. Lopez (2013). "Firm Culture and Performance: Intensity's Effects and Limits". *Management Decision*, 51: 661-679.
- Nazeman, H. & A.R. Islami Far (2010). "Knowledge-Based Economy and Sustainable Development (Design and Test an Analytical Model with Global Data)". *Knowledge and Development*, Vol. XVIII, No. 33: 184-213.
- Nekoei Moghaddam, M. & et al. (2015). "Investigate the Relationship between Organizational Culture and Organizational Success Factors". *Journal of Hospital*, Issue 1: 1-10.
- Peyghami, A. (2011). "Economic Strength with Resistance Economy". Available at: <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?Id=19516>.
- Porfaraj, A.; H. Keshavarz & H. Ansari (2012). "Culture, the Heart of Economic Growth and Development in the Knowledge-Based Economy". *Cultural Engineering Journal*, Issue 63-64: 13-28.

- Pritchard, K. & E. Bloomfield (2013). **“Tackling the Challenges of Leading through Change”**. *Strategic HR Review*, 13: 16-19.
- Redadi, A. & at al. (2016). **“Modeling Relationships and Concepts Prerequisite for Constructive Resistance Economy Using Interpretive Structural Approach (ISM)”**. *Journal of Strategic Studies Mobilization*, the nineteenth year, 71: 31-55.
- Schein, E.H., (2004). **Organizational Culture and Leadership**. John Wiley & Sons, San Francisco; CA; USA.
- Schiuma, G.D.C. (2012). **“Evaluating Organizational Climate through IC Lens: the Case of a Public Hospital”**. *Measuring Business Excellence*, 16: 79-90.
- Seyfaldini, A.R. & A.H. Rahbar (2013). **“Facilitation of Islam in Order to Achieve the Knowledge-Based Economy; a New Approach in the Context of the Islamic-Iranian Model of Progress”**. *Journal of Science and Technology Policy*, Issue 4: 67-109.
- Shahzad F.; Z. Iqbal & M. Gulzar (2013). **“Impact of Organizational Culture on Employees Job Performance: An Empirical Study of Software Houses in Pakistan”**. *Journal of Business Studies Quarterly*, 5: 56-64.
- Soriano, D. R. (2012). **Change management in the entrepreneurial Latin-American organizations: an overview**. *Journal of Organizational Change Management*, 25, 653-656.
- Taheri, S. & H. Lal Khezri (2013). **“The Relationship between Culture and Economic Strength, Relying on the Role of Media”**. *International Conference on the Economy in Terms of Sanctions*. Tehran.
- Vakola, M. (2014). **“What's in there for me? Individual Readiness to Change and the Perceived Impact of Organizational Change”**. *Leadership & Organization Development Journal*, 35: 195-209.

